

Извозот и инвестициите го поддржуваат економскиот раст во Северна Македонија, но само на краток рок

Земјите околу светот, вклучувајќи ја и Северна Македонија, дизајнираат индустриски политики со цел стимулирање на извозот под претпоставка дека извозот носи позитивни ефекти врз економскиот раст на краток и долг рок. Со цел тестирање на оваа претпоставка, ја испитуваме врската помеѓу извозот, приватните инвестиции и економскиот раст во Северна Македонија преку анализа на временски серии за периодот 2000-2019. Пронаоѓаме дека извозот и приватните инвестиции имаат силно влијание врз економскиот раст на краток рок, додека извозот носи ограничени краткорочни ефекти врз инвестициите во изминатиот период. Резултатите укажуваат на потребата од структурни мерки при стимулирањето на извозот од креаторите на политиките надополнети со мерки за мотивирање домашни и странски инвестиции.

Бриф за политиките бр. 48

Овој бриф ја нагласува потребата од мерки кои би предизвикале структурни промени во поглед на зголемено поврзување на домашната економија со извозниците, забрзан развој на човечкиот капитал и технолошкото ниво во компаниите, со цел да се засили врската помеѓу извозот, приватните инвестиции и економскиот раст на краток и долг рок. Исто така, препорачува дизајнирање мерки за поддршка на домашни и странски инвестиции како додаток на мерките за стимулирање на извозот.

ПРОБЛЕМ

Стимулирањето на извозот и инвестициите претставува еден од главните столбови на економските политики за „отворањето“ на Северна Македонија кон глобалната економија (Министерство за економија, 2018). Извозот бележи значајни стапки на раст (во просек над 10%) во последните 10 години, максимизирајќи го своето учество во БДП во 2019 година од 62.3%. Дополнително, извозно-ориентираните компании вработуваат значаен број работници.¹ Од друга страна, приватните инвестиции бележат умерен раст пришто нивното учество во БДП во 2000 година изнесуваше 15.2%, а во 2017 17.6%. Зголемениот раст на извозот во македонската економија го исфрла на површина следното прашање: Дали извозот придонесува кон зголемена инвестициска активност и економски раст во Северна Македонија на краток и/или долг рок?

Литературата не е согласна во поглед на улогата на извозот во економскиот раст. Поддржувачите сметаат дека извозот помага во стимулирањето на економскиот раст преку дифузија на технологија и развој на човечкиот

капитал (на пр., Grossman and Helpman, 1991; Kim and Seo, 2003). Прелевањето на знаење преку learning-by-doing, кое произлегува од надворешната трговија, придонесува кон стимулирање домашни иновации. Понатаму, вертикалната поврзаност на мултинационалните со домашните извозници овозможува полесен трансфер на знаење и технологија преку формални и неформални врски и социјални контакти помеѓу вработените. Но, од друга страна, противниците тврдат дека извозот не го детерминира економскиот раст, односно порастот во извозот е само резултат на одреден инвестициски бум кој индиректно води до поголем економски раст (e.g. Rodrik, 1995).

Главната причина за поддршката на извозот е претпоставката дека оваа економска активност има позитивни екстерналии и прелевање позитивни ефекти врз домашната економија (Rodrik, 2004). Во Индустриската стратегија на Република Македонија 2018-2027 е забележана слабоста на оваа претпоставка, но без подетална анализа на долгорочните и краткорочните ефекти од извозот врз инвестициите и економскиот раст.

¹Според податоците на Дирекцијата за Технолошко Индустриските Развојни Зони (ТИРЗ), компаниите во ТИРЗ креирале преку 25000 работни места, главно во преработувачката индустрија во периодот 2007-2020.

ЦЕЛ

Целта на овој бриф е емпириски да ја испита врската помеѓу извозот, инвестициите и економскиот раст во периодот 2000-2019 во Северна Македонија. Конкретно, испитуваме дали растот на извозот има влијание врз инвестициите и економскиот раст на краток и/или долг рок. Условено од постоењето одредено влијание, ја истражуваме големината на влијанието врз инвестициите и економскиот раст.

ПОДАТОЦИ И МЕТОДИ

Во овој бриф, користиме методологија на векторска авторегресија (VAR) за го испитаме одговорот на растот на реалниот БДП по глава на жител и на растот на реалните приватни инвестиции на шокови во растот на извозот. Оваа методологија ни овозможува соодветно да го прикажеме временскиот распоред на ефектите и улогата на тие ефекти врз варијацијата на инвестициите и економскиот раст. Прибираме податоци за реалниот БДП по глава на жител, реалниот извоз и реалните приватни инвестиции во периодот 2000-2019 од базата на податоци на Светска Банка.

Најпрво, испитуваме дали променливите се стационарни односно дали нивните просечни вредности и варијанса осцилираат во однос на времето. За таа цел го користиме Dickey-Fuller тестот на единечен корен. По утврдување на нивото на интеграција (стационарност), истражуваме дали постои долгорочна (коинтеграциска) врска помеѓу променливите користејќи го тестот на коинтеграција на Johanson and Juselius (1990). Условено од резултатите во претходните фази, дефинираме VAR систем во скратена форма за врската помеѓу извозот, инвестициите и растот. Конечно, вршиме анализа на шоките на извозот врз инвестициите и економскиот раст (impulse response analysis) и декомпозиција на варијансата.

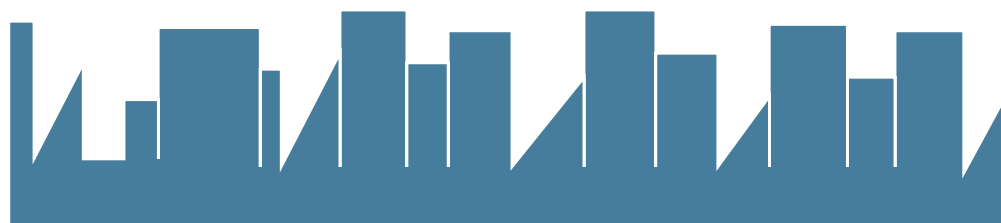
РЕЗУЛТАТИ

Табела 1 покажува дека нултата хипотеза на единечен корен (нестационарност) е одбиена за растот на реалниот БДП по глава на жител, растот на реалниот извоз, растот на реалните приватни инвестиции и односот на приватните инвестиции со БДП, додека реалните вредности на БДП по глава на жител, извозот

Табела 1: Тестови на единечен корен

Промен- ливи	Дефиниција	ADF	p-value	Ниво на интегра- ција
ΔY_t	Раст на реалниот БДП по глава на жител	-2.82	0.07	
ΔX_t	Раст на реалниот извоз	-4.28	0.00	
ΔI_t	Раст на реалните приватни инвестиции	-3.63	0.02	
x_t	Извоз врз БДП	-1.34	0.60	
i_t	Приватни инвестиции врз БДП	-2.87	0.07	
Y_t	Реален БДП по глава на жител	1.97	1.00	I(1)
X_t	Реален извоз	2.30	1.00	I(1)
I_t	Реални приватни инвестиции	-0.95	0.75	I(1)

Извор: Пресметки на авторите.

и приватните инвестиции се нестационарни. Дополнително, нестационарната на односот на извозот со БДП и стационарната на растот на реалниот БДП по глава на жител укажува дека нема долгорочна врска помеѓу двете променливи, односно првата поседува перманентна компонента, додека втората секогаш флукутира околу својот долгорочен просек.

параметри не ја надминува критичната вредност на 5% значајност, што значи тезата за непостоење коинтегративна долгорочна врска помеѓу променливите не може да се отфрли.

Извозот нема долгорочна поврзаност со приватните инвестиции и економскиот раст во Северна Македонија.

Табела 2: Тест на коинтеграција за Y_t , X_t и I_t

Хипотеза	Trace statistic	Критична вредност на 5% значајност	λ_{max} statistic	Критична вредност на 5% значајност
$r \leq 2$	0.09	3.84	0.09	3.84
$r \leq 1$	7.61	15.49	7.52	14.26
$r = 0$	22.32	29.80	14.71	21.13

Извор: Пресметки на авторите.

Поради недостигот од доказ за коинтеграција, се насочуваме кон истражување на динамичната врска помеѓу растот на извозот, растот на приватните инвестиции и економскиот раст со специфицирање VAR модел во скратена форма со три променливи, земајќи еден период заостанување (one-period lag) за секоја променлива (утврдено според Akaike Information Criterion). График 1 го прикажува одговорот и стандардната грешка на движењата на годишниот раст на реалниот БДП по глава на жител на шок од една стандардна девијација во растот на извозот и растот на инвестициите, како и одговорот и стандардната грешка на движењата на годишниот раст на реалните инвестиции на шок во растот на извозот. Резултатите имплицираат дека **шок во растот на извозот има значајно краткорочно влијание врз економскиот раст за период од две години, додека шок во инвестициите има краткорочно влијание врз економскиот раст за период од една година. Ефектите исчезнуваат по втората година, односно првата година, соодветно и економскиот раст се враќа на својата долгорочна рамнотежа. Од друга страна, шок во растот на извозот предизвикува незначаен краткорочен одговор во приватните инвестиции по првата година кој целосно исчезнува по третата година.**

Конечно, Табела 3 ја прикажува декомпозицијата на варијансата на грешката во економскиот раст и инвестициите како резултат на иновации во извозот, инвестициите и економскиот

раст во период на предвидување од три години. Најголем дел од варијансата на грешката во економскиот раст е објаснета од шокови во инвестициите и извозот, шоковите во инвестициите објаснуваат во просек околу 40% од варијансата на стандардната грешка на економскиот раст, додека шоковите во извозот 31.4%. Овие резултати ја потврдуваат **значајната улога на извозот и приватните инвестиции во стимулирањето на економски раст во Северна Македонија.** Од друга страна, варијансата на грешката во инвестициите е главно објаснета од сопствени шокови (92.6%), додека шоковите во извозот имаат мал удел од 7.4%. Последниот резултат укажува дека извозот **имал ограничена улога во стимулирањето на инвестициите во Северна Македонија во изминатиот период.**

Табела 3: Декомпозиција на варијансата

Процент на предвидување на варијансата на грешката во ΔY_t	Типичен шок во:		
	ΔX_t	ΔI_t	ΔY_t
Просек (3 год.)	31.40 %	39.97 %	28.64 %

Процент на предвидување на варијансата на грешката во ΔI_t	Типичен шок во:		
	ΔX_t	ΔI_t	ΔY_t
Просек (3 год.)	7.35 %	92.59 %	0.05 %

Извор: Пресметки на авторите.

ЗАКЛУЧОК

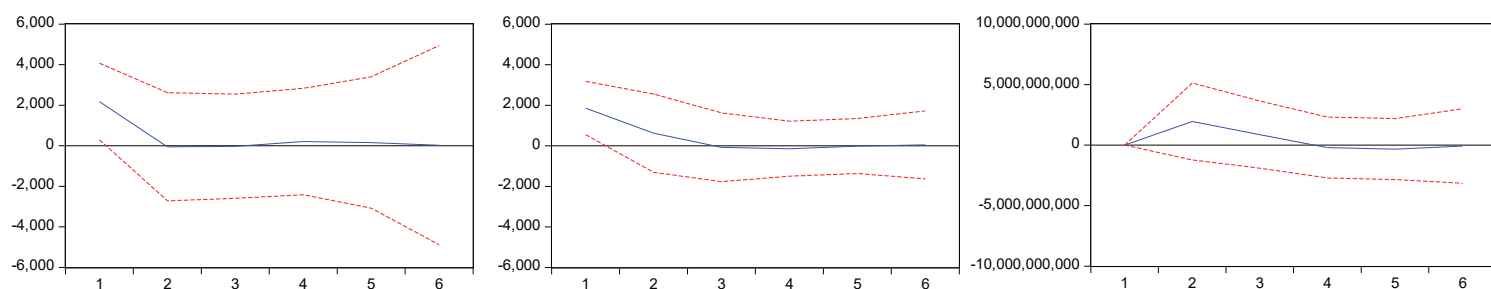
Овој бриф ја анализира динамичната врска помеѓу растот на БДП по глава на жител, растот на извозот и растот на приватните инвестиции во Северна Македонија за периодот 2000-2019. Врз база на анализата на временски серии, го заклучуваме следното:

1) На краток рок, растот на извозот и растот на инвестициите имаат силно влијание врз економскиот раст. Краткорочната врска помеѓу извозот и економскиот раст и приватните инвестиции и економскиот раст е потврдена според анализата на шоковите и декомпозицијата на варијансата. Декомпозицијата на варијансата покажува дека растот на извозот и растот на приватните инвестиции се два различни фактори во поглед на краткорочните движења на растот на БДП по глава на жител.

2) На долг рок, ниту шоковите во извозот ниту шоковите во инвестициите не предизвикуваат раст во БДП по глава на жител. Со други зборови, растот на извозот и инвестициите има позитивен, но транзициски, ефект врз економскиот раст.

3) Извозот има ограничено влијание врз инвестициите. Ова укажува дека краткорочните ефекти од извозот врз економскиот раст се остваруваат преку други канали наместо преку забрзување на инвестициската активност во земјата.

График 1: Одговор на растот на БДП по глава на жител на шокови во растот на извозот (лево) и во растот на приватните инвестиции (средина) и одговор на растот на приватните инвестиции на шок во растот на извозот (десно)

ПРЕПОРАКИ

1) Анализата сугерира дека мерките за стимулирање на извозот во РСМ ќе се одразат врз економскиот раст на краток и/или долг рок во зависност од тоа дали тие мерки се структурни. На пример, мерката на усогласување на царинските стапки со ЕУ на клучните компоненти (Мерка бр. 1 од нашата студија Srbinoski et al. (2020)) би предизвикала краткорочен позитивен ефект врз економскиот раст со оглед дека не предизвикува структурни промени. Но, мерките за стимулирање на поврзување на извозниците со домашната економија (Мерка бр. 4 од Srbinoski et al. (2020)) и на развојот на човечкиот капитал и технолошкото ниво (Мерки бр. 3 и 5 од Srbinoski et al. (2020)) ќе ја засилат динамичната врска помеѓу извозот и економскиот раст на краток и долг рок.

2) Анализата ја нагласува потребата од дизајнирање мерки како за стимулирање на извозот, така и за поддршка на домашни и странски инвестиции, со оглед дека извозот и приватните инвестиции се два различни фактори кои придонесуваат кон економскиот раст.

3) Според Srbinoski et al. (2020), мерката на усогласување на царинските стапки со ЕУ на клучните компоненти (Мерка бр. 1) би мотивирала привлекување нови капацитети од мултинационалните компании. Дополнително, олеснувањето на пристапот до финансии за финансирање долгорочни инвестиции (Мерка бр. 5) би мотивирало дополнителни инвестиции во технологија. Овие мерки треба да ја засилат врската помеѓу извозот и приватните инвестиции во наредниот период.

БИБЛИОГРАФИЈА

Grossman, G. M., & Helpman, E. (1991). *Innovation and Growth in the Global Economy*, Cambridge, MA: MIT Press

Johanson, S., & Juselius, K. (1990). Maximum Likelihood Estimation and Inference on Cointegration. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52, 169-210.

Kim, D. D. & Seo, J.-S. (2003). Does FDI Inflow Crowd Out Domestic Investment in Korea?, *Journal of Economic Studies*, 30, 6, 605-22.

Министерство за економија. (2018). *Индустриска стратегија на Република Македонија*. Retrieved from: <https://economy.gov.mk/Upload/Documents/Finalna%20Industriska%20Strategija.pdf>.

Rodrik, D. (1995). Getting interventions right: How South Korea and Taiwan grew rich. *Economic Policy*, 20:53-108.

Rodrik, D. (2004). *Industrial Policies for the Twenty-First Century*. John F. Kennedy School of Government, Harvard University.

Srbinoski, B., Petreski, B., & Petreski, M. (2020). The Potential of Export-oriented Companies to Contribute to Post-COVID-19 Economic Recovery in North Macedonia. *Finance Think Policy Studies* 2020-12/29, Finance Think – Economic Research and Policy Institute. Retrieved from: <https://www.financethink.mk/wp-content/uploads/2021/01/The-potential-of-export-oriented-companies-to-contribute-to-post-COVID-19-economic-recovery-in-North-Macedonia-1-4.pdf>

FINANCE THINK
OUT OF THE BOX

HR EXCELLENCE IN RESEARCH

Finance Think е Институт за економски истражувања и политики.

Нашата Визија

Да поттикнеме економско размислување за подобра благосостојба утре.

Нашата Мисија

Да го подобриме влијанието на економските и социјалните трендови и политики врз граѓаните во Северна Македонија и регионот на Западниот Балкан, преку економски истражувања, застапување базирано на докази и водено од податоци, и поттикнување критичка дебата за економските процеси.

Истражувањето на Finance Think им помага на носителите на политиките, застапниците на политиките, креаторите на мислење, економските новинари и јавноста да ги разберат прашањата кои влијаат врз обичните граѓани.

Ул. Фредерик Шопен 1/2,
1000 Скопје
+389 2 6156 168,
www.financethink.mk,
info@financethink.mk

British Embassy
Skopje

Овој бриф за политиките е подготвен во рамки на проектот „Остварување на потенцијалот на извозно ориентираните компании да придонесат за закрепнување по Covid-19“ финансиран од Владата на Обединето Кралство, со поддршка на Британската амбасада Скопје. Мислењата и ставовите наведени во оваа содржина не ги одразуваат секогаш мислењата и ставовите на Британската Влада.